บทที่6
บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

สถาบันโต๊ะครูในสายตาของชาวมุสลิมปัตตานีเป็นสถาบันอันสูงส่ง เป็นแม่แบบของวิถีชีวิตมุสลิมซึ่งเปรียบเสมือนหัวใจของสังคมมุสลิมหรือเปรียบเสมือนรัฐเล็กๆ รัฐหนึ่งที่ยึดกฎหมายอิสลามเป็นหลักจึงทำให้ชาวบ้านยกย่องสถาบันโต๊ะครูมากกว่าสถาบันอื่น เพราะโต๊ะครูมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังมีหน้าที่อบรมสั่งสอนและดูแลรักษาลูกศิษย์อีกทั้งยังเป็นคนกลางที่มุสลิมให้ความสำคัญและไว้วางใจเมื่อเกิดปัญหาขึ้น และยังเป็นผู้นำของชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นอย่างไม่เป็นทางการเหนืออิหม่ามและผู้ปกครองท้องถิ่น

บาบอเยะห์มีชื่อเต็มว่า หะยีวันอิดรีส บิน หะยีวันอาลี บิน ดรามัน หรือ นายหะยีมะเย๊ะแวดือราแม กำเนิดที่หมู่บ้านเบ่อน์ดังดาลำ (Bendang Dalam) หรือ บือแนดาแล คือ ตั้งอยู่ในตำบลสะดาวา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน วันอาลี ซึ่งเป็นบิดาของท่านเดิมเป็นคนหมู่บ้านสีเระห์ โกตาบารู รัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย แม่ของท่านมีชื่อว่า ฮัจญะฮฺคอดีเยาะฮฺ บินตฺอับดุลมะญีด เป็นลูกสาวของโต๊ะครู บือแนดาแลในสมัยนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2473 (ปีฮิจเราะฮฺ 1351) ครอบครัวของท่านได้ย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านบากม (บากงในปัจจุบัน) และอาศัยอยู่ที่นั้นจนกระทั่งเดินทางกลับจากมักกะฮฺในปีพ.ศ. 2511 (ปีฮิจเราะฮฺ 1389) แล้วย้ายไปอยู่ที่ตำบลตุยงซึ่งเป็นที่ตั้งปอเนาะปัจจุบันจนกระทั่งเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2538

ครอบครัวของท่านเป็นครอบครัวชอบย้ายถิ่น ย้ายจากถิ่นหนึ่งไปยังอีกถิ่นหนึ่งโดยมิได้ยึดติดกับทรัพย์สมบัติจึงเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างยากจน ความยากจนที่ท่านได้ประสบมาตั้งแต่เด็กนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ท่านเป็นคนรู้จักอดทนอดกลั้น รู้จักยืนหยัดบนลำแข้งของตนเอง เป็นคนว่องไว ด้วยความบากบั่นของบาบอเยะห์ในการศึกษาหาความรู้เป็นเวลา 35 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 -2511 ในที่สุดทำให้ท่านประสบความสำเร็จ ช่วงระยะเวลาอันยาวนานนี้ท่านได้สละเวลาในการศึกษาหาความรู้ด้วยความยากลำบาก โดยไม่เคยขาดเรียนแม้แต่ครั้งเดียวจนในที่สุดท่านเป็น

ลูกศิษย์ที่ได้รับความไว้วางใจของเชคอับดุลกอเดร์ อัลมันดีลีย์ ชาวอินโดนีเซีย และท่านให้บาบอเยะห์ทำหน้าที่เป็นอาจารย์แทนหลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้ว

สำหรับปัจจัยยังชีพ บาบอเยะห์เป็นชาวนาคนหนึ่งแต่มิได้ลงมือทำเอง นาที่ท่านทำเป็นประจำตั้งอยู่ที่บ้านคลองขุด ตำบลตุยง ท่านได้ขอความช่วยเหลือจากลูกศิษย์ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาทำนาท่านจะสั่งให้ลูกศิษย์ซึ่งมีนายเซ็ง มามะ เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานจัดการให้ เช่น เพาะต้นกล้า ไถนา ดำนา และเกี่ยวข้าวเป็นต้น บาบอเยะห์ได้สร้างโรงเก็บข้าว (อยู่หน้าบ้านบาบอเลาะห์ปัจจุบัน) เพื่อเก็บข้าวที่เก็บเกี่ยวมาทุกปีมาเก็บไว้เพื่อเป็นกองกลางสำหรับครอบครัวและครอบครัวลูกๆ ที่อาศัยอยู่ในปอเนาะสามารถบริโภคได้ บาบอเยะห์จะทำนาทุกปีโดยไม่จำเป็นต้องซื้อข้าวสารมาบริโภค นอกจากนั้นท่านยังผลิตยาน้ำโสมบำรุงกำลังและยาน้ำมะโขมมัครีบีขายอีกด้วย กิจการนี้ได้เริ่มตั้งแต่สมัยท่านยังเรียนอยู่ที่ปอเนาะบือแนมูเจจนกระทั่งเสียชีวิต ปัจจุบันมามาอาซีซะฮฺรับทำหน้าที่นี้แทน

ในฐานะที่ท่านเป็นคนอาลิม (นักปราชญ์มุสลิม) มีความรู้มากประกอบกับความบริสุทธิ์ใจและความจำเริญที่อัลลอฮฺทรงให้แก่ท่าน ท่านจึงได้รับความไว้วางใจจนได้รับเกียรติจากชาวบ้านตุยงและบ้านบากงด้วยการให้ความร่วมมือในการเปิดปอเนาะ ชาวบ้านทั้งหลายได้มีส่วนในการพัฒนาปอเนาะมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นปอเนาะใหญ่แห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ท่านจึงสามารถทำหน้าที่สอนหนังสือได้อย่างสะดวก ท่านมีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นชาวปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และจังหวัดอื่นในภาคใต้ นอกจากนั้นยังมีชาวกรุงเทพมหานครและชาวมาเลเซียอีกด้วย ท่านสอนหนังสือเป็นเวลา 35 ปี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองสมัยด้วยกัน คือ สมัยท่านอาศัยอยู่ที่นครมักกะฮฺเป็นเวลา 9 ปี สมัยที่สอง คือ หลังจากกลับมาจากนครมักกะฮฺและได้เปิดปอเนาะในปี พ.ศ. 2512 (ได้รับอนุญาตภายในปี พ.ศ. 2515) จนกระทั่งเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2538 รวมเป็นเวลา 26 ปี

เนื่องจากบาบอเยะห์กำเนิดในช่วงที่โรงเรียนรัฐบาลยังมิได้แพร่หลายในหมู่บ้านต่างๆ ของประเทศไทย หากแต่มีอยู่ในตัวเมืองและตัวอำเภอเท่านั้นทำให้ท่านไม่มีโอกาสเรียนวิชาสามัญ ท่านจึงไม่สามารถพูดและเขียนภาษาไทยได้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงไม่ได้รับอิทธิพลจากเจ้าของภาษาทั้งที่เป็นในเรื่องภาษาหรือวัฒนะธรรม ซึ่งเห็นได้ว่าในงานเขียนและระหว่างทำการสอนท่านจะไม่มีภาษาไทยแม้แต่คำเดียว และท่านจะไม่อนุญาตให้บรรดาบุตรหลานของท่านเรียนในระดับประถมศึกษาจนจบชั้นประถมปีที่ 6 เว้นแต่นายอับดุลเราะหฺมาน คนเดียวที่จบหลักสูตรประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ทั้งนี้ตามทัศนะของท่าน เด็กผู้หญิงเมื่อมีอายุประมาณ 9 ขวบขึ้นไปซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นวัยเจริญพันธ์ของเด็กหญิงตามทัศนะของศาสนบัญญัติ (ฟิกฮฺอิสลาม) ท่านจึงถือว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่เด็กหญิงในวัยดังกล่าวจะคลุกคลีกับเด็กชายหรือผู้ชายอื่น

สำหรับวิธีการสอนของบาบอเยะห์นั้นเชื่อว่าท่านได้รับอิทธิพลและลอกเลียนแบบจากบรรดาคณาจารย์ที่ท่านเคยเรียนมา โดยเฉพาะโต๊ะครูหะยีอับดุลเลาะ บิน หะยีวันมูหัมหมัดซอและหุแห่งปอเนาะบือแนซูเจ คือ โต๊ะครูมีหน้าที่สอนหนังสือ ส่งเสริมให้ลูกศิษย์เรียนกับโต๊ะครู เรียนพิเศษ และเรียนเป็นกลุ่ม และอีกวิธีหนึ่งคือการบังคับให้ลูกศิษย์ทุกคนท่องจำตัวบท (มะตัน) ของวิชาต่างๆ เช่น มะตัน อัจรูมียะฮฺ ของเชค อัลศอนฮาจ มะตันอัลบินาอฺ วัลอะสาส ของมะลา อับดุลเลาะ อัลดังกอซีย์ และมะตันอัลฟียะฮฺ ของมูหัมหมัด บิน อับดุลเลาะ เป็นต้น รวมทั้งให้ลูกศิษย์มาท่องจำต่อหน้าท่านทุกเช้าหลังละหมาดซุบหฺ ท่านสอนหนังสือไม่เร็วนัก และสามารถดึงวิชาต่างๆ เข้าในรายวิชาที่ท่านกำลังสอนอยู่และใช้ภาษาไม่สูงนัก ขณะสอนท่านผสมผสานระหว่างภาษามลายูท้องถิ่นปนกับภาษามลายูกลางและภาษาอาหรับ เช่นเดียวกับการเลือกตำราเรียนท่านจะสอนเฉพาะหนังสือที่ได้เรียนมาหรือได้รับอนุญาตให้สอนเท่านั้นเพราะท่านถือว่าการสอนหนังสือโดยไม่มีสายรายงาน (สะนัด) นั้นเป็นการสอนที่ขาดกระบวนการทางวิชาการอิสลาม

บาบอเยะห์ได้ใช้หลักในการชี้นำสังคมสองวิธี คือ การเขียนหนังสือโดยอธิบายข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมปัตตานี และการสละเวลาให้แก่ชาวบ้านในวันหยุด (วันศุกร์และวันเสาร์) ของแต่ละสัปดาห์ จึงมีชาวบ้านมาปรึกษาและถามคำถามต่างๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยตนเองหรือปัญหาที่ผู้นำทางศาสนาประจำหมู่บ้านก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเคารพและไว้วางใจต่อสถาบันปอเนาะที่ท่านเป็นผู้นำ นอกจากนั้นยังมีส่วนในการแก้ปัญหาสังคมโดยมีการประชุมที่นำโดยสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

ผลของการวิจัยพบว่าบาบอเยะห์ได้ทำหน้าที่ทุกอย่างที่โต๊ะครูทั่วไปได้ปฏิบัติกันมาทั้งที่เป็นโต๊ะครูรุ่นก่อนและโต๊ะครูร่วมสมัย บางกรณีท่านมีบทบาทที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างกับโต๊ะครูอื่นๆ เช่น เลือกลูกศิษย์เอกให้แต่งงานกับบุตรสาวของท่านทั้งๆ ที่อายุยังน้อย มีความสามารถทั้งในการสอนหนังสือ การเขียนและแปลหนังสือ ท่านได้รับไว้วางใจโดยเชคอับดุลกอเดร์ บิน อับดุลมุฏฏอลิบ อัลมันดีลีย์ ให้สอนหนังสือแทนท่านที่มัสยิดอัลหะรอมหลังจากที่ท่านเสียชีวิตและเนื่องจากท่านมีอายุยืนยาวจึงสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ได้เรียนมาทุกสาขาวิชาและได้สอนหนังสือที่ท่านเรียนเกือบทุกเล่ม

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง บทบาทของโต๊ะครู : กรณีศึกษาโต๊ะครูหะยีวันอิดรีส บิน หะยีวันอาลี อภิปรายผลได้ดังนี้

1 ข้อมูลทั่วไป จากการศึกษาพบว่า บรรดาโต๊ะครูมีบทบาทในการช่วยเหลือชาวไทยมุสลิมในด้านพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ชาวไทยมุสลิมจะพึ่งพาโต๊ะครูในทุกเรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องศาสนาเนื่องจากศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติศาสนาที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดใช้ให้เป็นวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์อันสูงส่งเป็นของตัวเอง โดยทั่วไปมุสลิมทุกคนไม่สามารถเรียนศาสนาในระดับสูงเนื่องด้วยปัจจัยต่างๆ อาทิเช่น ขาดแคลนทุนทรัพย์ สติปัญญาไม่ถึงเกณฑ์ สุขภาพไม่แข็งแรง เป็นต้น ยกเว้นบางคนที่มีโอกาสได้ศึกษาเป็นเวลานานและสามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา

2 บาบอเยะห์มีชื่อเต็มว่า หะยีวันอิดรีส บิน หะยีวันอาลี บิน ดรามัน หรือ นายหะยีมะเย๊ะ แวดือราแม กำเนิดเมื่อปี พ.ศ. 2466 ในครอบครัวที่ค่อนข้างยากจนที่หมู่บ้านเบอน์ดังตาลำ หรือ บือแนตาแล คือ ตั้งอยู่ในตำบลสะดาวา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เมื่อปีฮิจเราะฮฺ 1351 (พ.ศ. 2473) ครอบครัวของท่านได้ย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านบากม (บากงในปัจจุบัน) และอาศัยอยู่ที่นั้นจนกระทั่ง เดินทางกลับจากมักกะฮฺในปีฮิจเราะฮฺ 1389 (พ.ศ.2511) แล้วย้ายไปอยู่ที่ตำบลตุยงซึ่งเป็นที่ตั้งปอเนาะปัจจุบันจนกระทั่งเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2538

3 นอกจากมีบทบาททางด้านพิธีกรรมทางศาสนาแล้วท่านยังมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมุสลิมอีกด้วย โดยการเผยแผ่ศาสนาผ่านกระบวนการเปิดปอเนาะ สอนหนังสือ เขียนหนังสือและแปลหนังสือจากภาษาอาหรับให้เป็นภาษามลายูยาวี เมื่อเปิดปอเนาะแล้วท่านได้เป็นหัวหน้าสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี สอนหนังสือในสาขาวิชาต่างๆ เช่น หลักการศรัทธา (เตาฮีด) ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮฺ) ตะเซาวุฟ และไวยากรณ์ภาษาอาหรับ (นะหฺวู) เป็นต้น เป็นเวลา 35 ปี ท่านสามารถถ่ายทอดความรู้เกือบทุกวิชาที่ท่านได้เล่าเรียนมา สามารถผลิตลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นชาวปัตตานี นราธิวาส ยะลา สงขลา สตูล พังงา กระบี่ เป็นต้น ลูกศิษย์ดังกล่าวบางคนเป็นลูกเขยของท่านเอง และเป็นโต๊ะครูตามปอเนาะต่างๆ ตลอดจนเป็นครูสอนศาสนาและผู้นำศาสนาในหมู่บ้านต่างๆ ด้วย

4 จากการเปิดปอเนาะดังกล่าวทำให้ท่านได้มีบทบาทในด้านการดะวะฮฺต่อสังคมไปในตัวด้วยการแทรกคำเชิญชวน ตักเตือน และชี้นำลูกศิษย์ในขณะสอนหนังสือหรือหลังละหมาดมัฆริบและเมื่อท่านได้รับการยอมรับโดยชาวมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วท่านจึงมีโอกาสที่จะชี้นำสังคมมากขึ้นโดยบริการตอบคำถามและให้คำแนะนำแก่ผู้มีปัญหาศาสนาตลอดเวลาโดยเฉพาะในวันหยุดคือ วันศุกร์และวันเสาร์ และยังเปิดสอนหนังสือให้แก่ชาวบ้านใกล้เคียงในวันอังคารและวันศุกร์อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของโต๊ะครูกรณีศึกษา :โต๊ะครูหะยีวันอิดรีส บินหะยีวันอาลี (บาบอเยะห์) ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1 ควรมีการศึกษาบทบาทของโต๊ะครูอื่นๆ ที่เสียชีวิตแล้วทั้งที่มีชื่อเสียงและที่ไม่ค่อยมีชื่อเสียงเพื่อจะได้มีเอกสารทางวิชาการด้านมรดกอิสลามและประวัติศาสตร์อิสลามมากยิ่งขึ้น

2 ควรมีการศึกษางานเขียนและงานแปลของท่านบาบอเยะห์เป็นการเฉพาะ

3 ควรมีการศึกษาความแตกต่างด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ระหว่างนโยบายของรัฐบาลกับนโยบายของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ)

4 ควรมีการศึกษาแจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของโต๊ะครูในการเปิดโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

5 ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปอเนาะกับขบวนการแบ่งแยกดินแดน

6 ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปอเนาะในปัตตานีกับปอเนาะในมาเลเซีย

7 ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุลามาอุในปัตตานีกับอุลามาอุในรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย